

УДК 332

Шабанова Ю. М.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

АКТИВІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ЄВРОРЕГІОНУ «ДОНБАС»

У статті визначено характерні ознаки розвитку областей у рамках євро регіону «Донбас». Визначено тенденції, які уповільнюють розвиток аграрного сектору регіональних економічних комплексів, пріоритетні напрями активізації регіонального розвитку. Сформовано рекомендації з активізації співробітництва прикордонних територій.

Ключові слова: євро регіон, співробітництво, прикордонна територія, область.

Постановка проблеми. Прикордонні регіони Донецької та Луганської областей традиційно розвивались в контексті міжнародних договорів про співробітництво з прикордонними регіонами Російської Федерації. Але нормативно-правова база, що супроводжувала цей процес, не надавала широких інституційних підстав для активізації управлінських дій у межах зазначених територій, що вимагає інституційно-правового узгодження цих процесів на міждержавному рівні. Без цього не варто сподіватись на реалізацію переважної більшості регіональних ініціатив, у т. ч. взагалі на рівні територіальної співпраці України та Російської Федерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В системі регіональної політики євро регіон – це саме та модель соціально-економічної інтеграції, що створює реальне підґрунтя для гармонізації правових систем країн-сусідів у напрямку сприяння вільному розвитку їх прикордонних територій, з урахуванням інтересів окремих регіонів цих країн.

Найбільш ґрунтовні теоретичні напрацювання щодо формування та розвитку євро регіонів належать таким вітчизняним науковцям, як Мікула Н., Терещенко Т.В., Шилік Л.В., Корольчук Л.В. тощо. Зокрема, Мікула Н. сформулювала основні напрями діяльності євро регіонів, визначила загальні показники транскордонної співпраці [1, с. 243]. Терещенко Т. В. охарактеризувала базові принципи оцінки розвитку транскордонного співробітництва, окреслила основні складові логічної схеми оцінки транскордонного співробітництва на основі принципу багаторівневості [2, с. 408]. Суттєвий вклад у дослідження та розробку заходів, напрямів та рекомендацій з активізації зроблено науковцями Національного інституту стратегічних досліджень при президентові України Макогон Ю. В. і Доля І. М. [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз теоретичних напрацювань провідних українських фахівців показує, що не існує єдиного підходу до здійснення активізації транскордонного співробітництва. У результаті наведена проблема потребує подальшої розробки і висвітлення рекомендацій з активізації розвитку євро регіону, на прикладі «Донбас».

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та визначення напрямів активізації співробітництва прикордонних територій євро регіону «Донбас».

Виклад основного матеріалу. У жовтні 2010 року з ініціатики прикордонних регіонів Ростовської (Російська Федерація) та Луганської (Україна) областей було підписано договір про створення євро регіону «Донбас». У жовтні 2011 року до євро регіону приєдналась Донецька область, а у грудні 2012 року – Воронежська область (Російська Федерація). Території, об'єднані у євро регіон

«Донбас», мають загальну площу понад 200 тис. кв. км; кількість населення 14 млн. осіб. З листопада 2012 року євро регіон «Донбас» було прийнято до складу Асоціації європейських прикордонних регіонів.

Організаційно-управлінська структура євро регіону «Донбас» складається із координаційно-консультативних органів: ради і секретаріату. Також для оперативної розробки та управління проектами суб'єктами євро регіону створюються робочі групи. У відповідності до Статуту євро регіону «Донбас» визначаються чіткі механізми щодо фінансування його діяльності. Зокрема, передбачена можливість створення спеціалізованих фондів, з яких можуть фінансуватися конкретні проекти, що реалізуються у рамках євро регіону.

Структура регіональних економічних комплексів Донецької та Луганської областей, Ростовської області відзначається домінуванням важкої промисловості, що зумовлює збереження усього кола проблем, характерних для старопромислових регіонів. Саме ця специфіка економіки прикордонних територій України та Росії формує стратегічне завдання щодо спільного пошуку стратегій, механізмів та інструментів вирішення системних проблем регіонального розвитку (у т. ч. за рахунок засобів транскордонного співробітництва). До складу євро регіону «Донбас» з українського боку входять 13 прикордонних територій Донецької та Луганської областей. Прикордонні території у межах євро регіону «Донбас» розвиваються нерівномірно. Так, у рейтингу соціально-економічного розвитку міст та районів Донецької області за підсумками 2012 року м. Сніжне займало 23 місце із 28 міст, що брали участь у рейтингу; Амвросіївський район – 15 місце, Новоазовський – 16 місце, Тельманівський район посідав останнє місце серед районів області – 17 місце, Шахтарський – 3 місце, Старобешівський район – 7 місце. Відповідно до показників зведеного рейтингу соціально-економічного розвитку міст та районів Луганської області за підсумками 2012 року м. Краснодон впевнено посідало 5 місце, Біловодський район став лідером та займав 1 місце рейтингу; Міловський район – 5 місце, Станично-Луганський район – 6 місце, Краснодонський – 9 місце, Антрацитівський – 10 місце. Така різниця у рейтингах, на практиці, пояснюється залежністю від 1-2 містоутворюючих (бюджетоформуючих) підприємств, розташованих на території районів області. Адже саме від стабільної роботи цих підприємств залежить і добробут місцевих жителів, і стабільність місцевого економічного розвитку [4].

Ключові соціально-економічні проблеми, притаманні прикордонним територіям суб'єктів євро регіону «Донбас», обумовлені домінуванням у структурі регіональних економічних комплексів підприємств важкої промисловості. Це обумовило

наявність наступних характерних ознак розвитку регіонів, рис. 1.

Структура агропромислового комплексу прикордонних територій суб'єктів євро регіону «Донбас» залишається доволі розгалуженою і різнопрофільною. Території Сходу України мають потенціал для вирішення стратегічних завдань щодо забезпечення продовольчої безпеки не лише на рівні регіонів, але і у масштабах міждержавної міжрегіональної співпраці. Серед переваг для розвитку територій євро регіону «Донбас» саме у аграрному секторі – природні ресурси, які дозволяють вирощувати базовий перелік сільськогосподарської продукції, розвивати агропромисловий комплекс, переробну та харчову галузі. Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції на прикордонних територіях Донецької та Луганської областей свідчить про певні коливання, що є наслідком впливу як об'єктивних природно-кліматичних чинників, так і суб'єктивних (у т. ч. йдеться про показники якості, дотримання стандартів безпеки, екологічності продукції (у т. ч. відповідно до вимог ЄС), дотримання стандартів збереження продукції, транспортування тощо). Аналіз специфіки агропромислового комплексу прикордонних територій євро регіону «Донбас» дозволяє визначити низку спільних тенденцій, які у цілому уповільнюють розвиток аграрного сектору регіональних економічних комплексів (рис. 2).

Аналіз демографічних показників прикордонних територій євро регіону «Донбас» свідчить про збереження негативних демографічних тенденцій щодо скорочення кількості населення. Домінування у виробничому комплексі підприємств з підвищеним рівнем аварійності (у т. ч. вугільні шахти) впливають на зростання у регіоні кількості людей, що отримали інвалідність на виробництві.

Серед причин, що посилюють негативні демографічні тенденції в регіонах Сходу України певну роль відіграють й міграційні процеси, що впливають на зміну вікової структури населення, зокрема зменшують частку осіб репродуктивного віку. Незважаючи на фактичну наявність незадіяного трудового ресурсу у суб'єктів євро регіону «Донбас», реальні потреби регіонального ринку праці у кваліфікованих кадрах не задоволено. У першу чергу це стосується дефіциту інженерних спеціальностей для базових галузей промисловості. Як результат, зберігається диспропорційність між обсягами та структурою вакансій та пропозицією та спеціалізацією безробітних (незайнятого економічно активного населення).

Головну роль у формуванні доходів економічно активного населення прикордонних територій євро регіону «Донбас» формує заробітна плата. В регіонах Сходу України останнім часом спостерігається поступове збільшення показника середньомісячної заробітної плати. Прикордонні території регіонів Сходу України представлені у євро регіоні «Донбас»

мають розгалужену ресурсну базу, сформований і дієвий промисловий потенціал, індустріально-промисловий комплекс, розвинутий трудовий потенціал.

Подальший розвиток економіки регіонів Сходу України потребує задіяння переваг євро регіону «Донбас», що створює сприятливі перспективи як для подальшого розвитку традиційного виробництва, так і стимулює зростання частки інноваційних підприємств у структурі регіональних економічних комплексів. Подолання існуючих проблем промисловості, аграрного сектору за

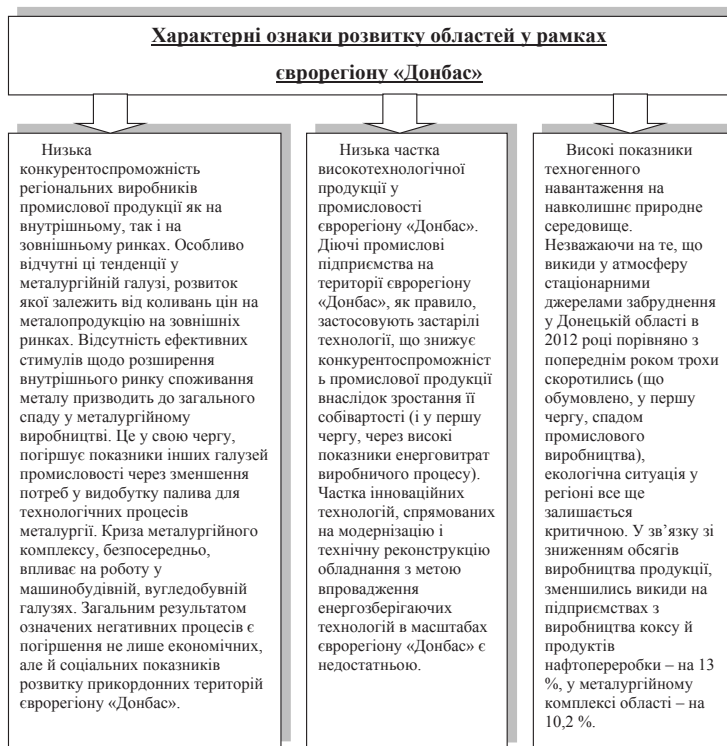

Рис. 1. Характерні ознаки розвитку областей у рамках євро регіону «Донбас»

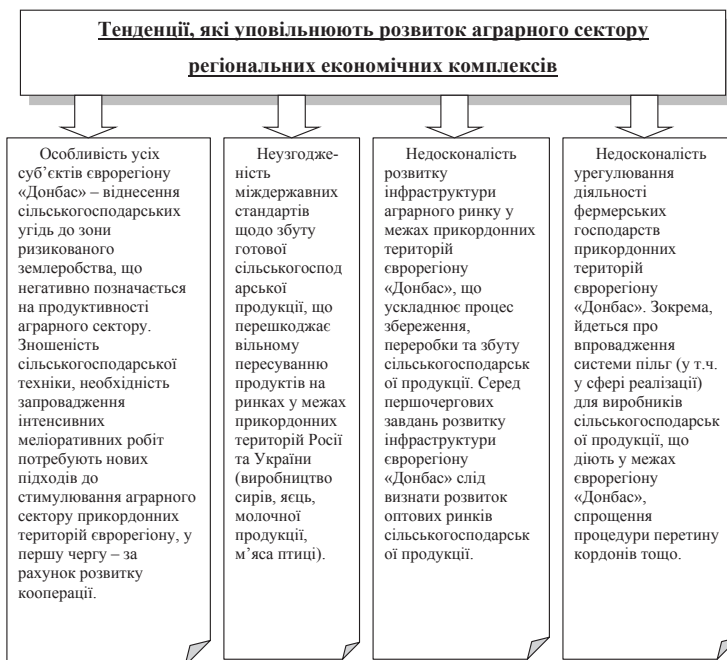

Рис. 2. Тенденції, які уповільнюють розвиток аграрного сектору регіональних економічних комплексів [3]

рахунок переваг, які надає транскордонне співробітництво у форматі євро регіону «Донбас» сприятиме зростанню конкурентоспроможності регіонів Сходу України.

Пріоритетними напрямками регіонального розвитку з огляду на вище сказане слід визнати такі, рис. 3.

У 2012 році у межах євро регіону «Донбас» розпочато реалізацію першого спільного інвестиційного проекту по створенню інфраструктури прикордонних зон сервісного обслуговування на міжнародних автомобільних пунктах пропуску Матвеев-Курган, Весело-Вознесенка та Новошахтинськ. У 2013 році розпочато проект з облаштування зони сервісного обслуговування на міжнародному автомобільному пункті пропуску «Новоазовськ». Даний проект передбачено до реалізації з використанням переваг державно-приватного партнерства. А саме: підготовку та надання земельних ділянок буде здійснювати держава, а фінансування проекту із зведення сервісної інфраструктури має здійснювати інвестор. Також триває підготовка до реалізації інвестиційного проекту щодо будівництва україно-російського залізнично-автомобільного терміналу «Крейдове-Чертково» з функціями інтермодальної обробки вантажів.

Внаслідок підписання 18 жовтня 2011 року Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації «Про порядок перетину україно-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації», розпочала діяти спрощена процедура перетину кордону мешканцями Луганської та Ростовської областей у будь-яких пунктах пропуску без оформлення міграційної карти терміном до 90 днів [4].

З метою покращення умов для експорту та імпорту продовольчих товарів, сільськогосподарської сировини між Воронежською областю та Луганською областю і з іншими регіонами України, у квітні 2013 року до Кабінету Міністрів України

було внесено проект постанови «Про затвердження переліку пунктів пропуску через державний кордон України, через які здійснюється ввіз на її митну територію, вивіз за її межі та переміщення транзитом підакцизних товарів», що дозволяє переміщати товари 1-24 групи (основні види сільгосппродукції) через міжнародні та міждержавні пункти пропуску на російсько-українському державному кордоні, включивши до переліку пункти пропуску на лінії транспортного коридору «Луганськ-Вороніж».

Специфіка дії механізмів регулювання прикордонної торгівлі полягає у необхідності враховувати не лише міжнародні правові норми, але й узгоджувати національне законодавство іноземних держав з урахуванням діяльності як юридичних, так і фізичних осіб. Практика євро регіону «Донбас» дозволяє спростити процедуру торгівельних відносин, надаючи право окремим зацікавленим суб'єктам господарювання діяти, здійснювати господарську діяльність на основі нормативно-правової бази євро регіону «Донбас». Як приклад – підписання Меморандуму про взаємодію у рамках транскордонного формування євро регіон «Донбас» між Торгово-промисловою палатою Ростовської області (Росія), Луганською та Донецькою торгово-промисловими палатами (Україна), які виступають у ролі посередників щодо пошуку спільних проектів, пошуку партнерів для здійснення господарської діяльності, створення акціонерних товариств, спільних підприємств, фінансово-промислових груп.

У регіонах Сходу України вже реалізується 56 проектів за схемою «зелених» інвестицій на суму 229,7 млн. грн. Очікується, що це дозволить скоротити викиди парникових газів в атмосферу на 7,7 тис. тонн. За умов партнерської підтримки суб'єктам євро регіону «Донбас» передбачається завершення проекту «Комплексної модернізації та реконструкції каналу Сіверський Донець. Реконструкцію насосних станцій». Проектом передбачена реконструкція чотирьох існуючих насосних станцій каналу Сіверський Донець-Донбас. Загальна вартість проекту 296544,726 тис. грн. Розрахункова економія електроенергії 56,7 млн. кВтЧгод/рік. Річна рентабельність інвестицій – 8,7%.

Кожний із суб'єктів євро регіону «Донбас» має свої переваги у виробництві певних видів продукції, які є надлишкові (з огляду на споживання у межах регіону) і водночас, це обумовлює потребу щодо імпорту інших (у т. ч. дефіцитних у межах кожного конкретного регіону) продуктів. У межах євро регіону «Донбас» сформовано підґрунтя для створення транскордонного агрокластеру на базі реалізації інвестиційного проекту «Агромісто» у Луганській області. У межах діяльності євро регіону «Донбас» також відбулась реалізація спільного інвестиційного проекту «Розширення підприємства ДП «Птахофабрика Шахтарська Нова» ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (Шахтарський, Амвросіївський райони), завдяки якому введено в експлуатацію площадку з вирощування ремонтного молодняка птиці та площадку з утримання продуктивного стада.

Модернізація промислового комплексу з метою підвищення конкурентоспроможності базових галузей євро регіону

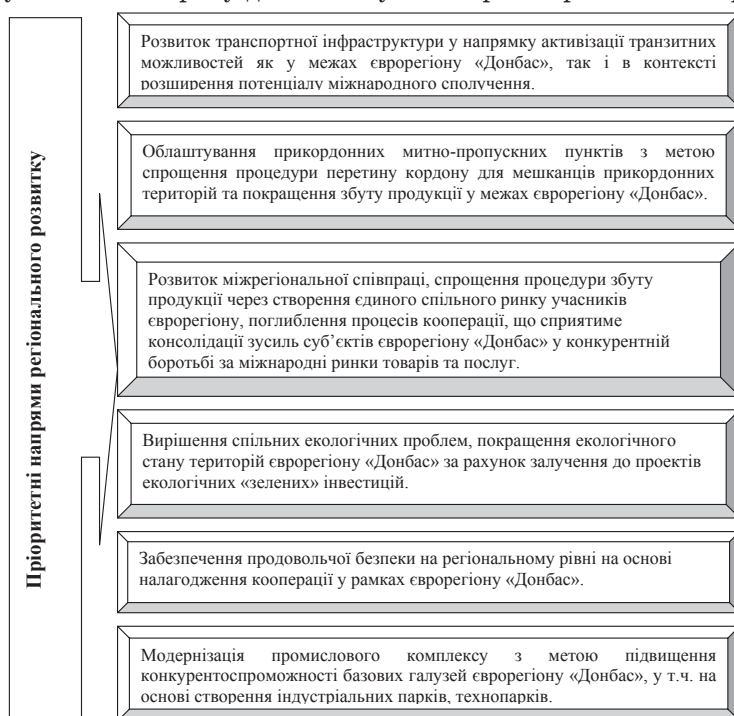

Рис. 3. Пріоритетні напрями активізації регіонального розвитку [3]

«Донбас», у т. ч. на основі створення індустріальних парків, технопарків. Складовою цього процесу є поширення досвіду впровадження інвестиційних проектів з використанням сировини підприємств держав-учасниць. Зокрема, йдеться про проект «Створення комплексу по виробництву коксу із супутнім виробництвом цементного клінкера», заснований на використанні сировини як українського, так і російського походження (будівництво комплексу передбачається на території Луганської області у районі Лисичанська). Також розпочато реалізацію проекту по створенню на території Ростовської області у м. Азов верстатобудівельного кластеру при інвестиційній підтримці «Групи МТБ» та KOVOSVIT MAS (Чехія). Діяльність у межах кластеру забезпечить випуск металообробних верстатів для основних галузей промисловості: автомобільної, авіаційної, енергетичної, суднобудівної, інструментальної. З метою подальшої активізації розвитку прикордонних територій Сходу України у межах єврорегіону «Донбас» доцільно враховувати наступні рекомендації (рис. 4).

Висновки і пропозиції. Для активізації співробітництва прикордонних територій єврорегіону «Донбас» треба чітко визначитися з тим, до функціональних обов'язків якого центрального органу входять питання транскордонного співробітництва і, відповідно, через які єврорегіональні структури буде реалізуватися державна політика транскордонного співробітництва. Опрацювати механізми взаємодії з єврорегіонами щодо реалізації рішень з питань транскордонного співробітництва, прийнятих міждержавними і міжурядовими комісіями України та сусідніх держав. Опрацювати механізми взаємодії єврорегіональних структур, обласних і районних державних адміністрацій та органів самоврядування щодо прийняття і реалізації спільних стратегічних програм розвитку транскордонного співробітництва із суміжними територіями сусідніх країн. Розробити заходи щодо впровадження системи транскордонної статистики, зокрема, з врахуванням рекомендацій Євростату, для своєчасної оцінки соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів,

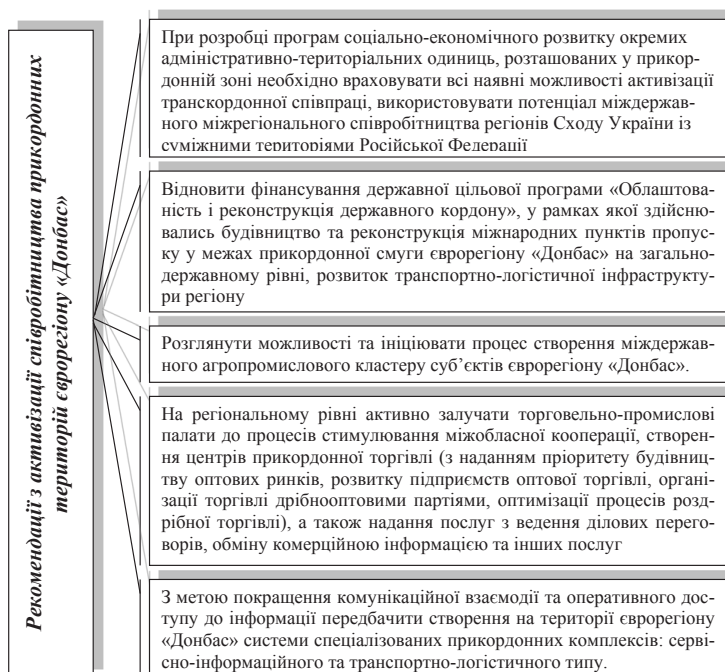

Рис. 4. Рекомендації з активізації співробітництва прикордонних територій єврорегіону «Донбас» [3]

кон'юнктури транскордонних ринків і прийняття управлінських рішень з урахуванням державних та загальноєвропейських інтересів. Розробити заходи щодо реалізації євроінтеграційної стратегії України на регіональному рівні, у т. ч. шляхом активізації діяльності єврорегіональних структур, створення на їх базі комунікаційної платформи громад. Забезпечити у системі кваліфікаційної підготовки державних службовців та фахівців органів місцевого самоврядування вивчення дисципліни «Транскордонне співробітництво» і організувати тренінги з питань організації ефективної діяльності єврорегіональних структур. Внести доповнення у державні програми і стратегії соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України положення щодо конвергенції механізмів конкурентоспроможності у транскордонному просторі для запобігання збільшенню асиметрії розвитку українського прикордоння порівняно із суміжними територіями країн-членів ЄС.

Список літератури:

1. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Н. Мікула / Монографія – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
2. Терещенко Т. В. Методичні підходи до оцінки результатів транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України / Т. В. Терещенко / Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2006. – № 6. – С. 406-409.
3. Макогон Ю. В., Доля І. М. Аналітична записка «Щодо активізації співробітництва прикордонних територій Сходу України в рамках єврорегіону «Донбас». [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/11/>
4. Аналитические материалы по результатам мониторинга социально-экономического развития Ростовской, Донецкой и Луганской областей, а также приграничных муниципальных образований Ростовской, Донецкой и Луганской областей в рамках Еврорегиона «Донбасс» [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://euroregion-donbass.ru/>

Шабанова Ю. М.

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля

**АКТИВИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА ПОГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЙ
ЕВРОРЕГИОНА «ДОНБАСС»**

Резюме

В статье определены характерные признаки развития областей в рамках еврорегиона «Донбасс». Определены тенденции, которые замедляют развитие аграрного сектора региональных экономических комплексов, приоритетные направления активизации регионального развития. Сформированы рекомендации из активизации сотрудничества пограничных территорий.

Ключевые слова: еврорегион, сотрудничество, пограничная территория, область.

Shabanova Y. M.

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

**ACTIVATION OF THE BOUNDARY TERRITORIES COLLABORATION
THE EUROPEAN REGION «DONBASS»**

Summary

In the article the characteristic signs of the regions development are certain. They are in the context of the European region «Donbass», which slow down the development of the agrarian sector in the regional economic complexes and the priority directions of the regional development activation. The recommendation on the activation of the boundary territories collaboration are generated.

Key words: European region, collaboration, boundary territory, region.